

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-004-9-21>

ФЕНОМЕН ЦІННІСНОГО КОНЦЕПТУ «ЛЮБОВ» В УКРАЇНСЬКОМУ СВИТОГЛЯДІ НА ЗРАЗКАХ НАРОДНОЇ ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ ПОДІЛЛЯ

Бегас Н. О.

*студентка II курсу магістратури філологічного факультету
Донецького національного університету імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна*

Основу кожної культури становить відповідна система цінностей. Національні цінності є основними чинниками, що визначають пріоритети духовного життя народу, забезпечують цілісність концептосфери етнічної спільноти, збереження культурних надбань попередніх поколінь і виживання етносу як носія унікальної культури в умовах глобалізації [1, с. 26].

З давніх віків наша українська земля славиться сприятливими кліматичними умовами, географічним розташуванням та багатою історією. Зазирнути лише варто у добу Трипілля: розмальовка глиняного посуду, вперше у світі винайдення колеса, пошиття одягу. Якщо брати до уваги такі цінності, як доброта, щедрість, чесність, справедливість, любов до родини, до землі, повага до жінки, то в нашого українського народу вони були домінуючими, і оспівуються у народних піснях, які сформовані віками.

Ключовими серед них є такі: «любов», «милосердя», «чемність» і «ввічливість», шанування батьків», «родинні стосунки», «рід», «любов до рідної землі», «праця», «волелюбність» та ін.

Розкриваючи сутність ціннісних концептів українського народу, концепту «любов» у фольклорі Поділля, слід виділити мету наших тез – дослідження, пошуки, фіксація давніх автентичних народних пісень, їх реконструкція, обробки; виявлення ціннісних концептів серед джерел фольклору та пристосування їх до сучасності; об'єктом дослідження є фольклор Подільського краю, зібраний особисто автором під час польових етнографічних експедицій, який є невід'ємною складовою української духовної культури в контексті багатівікового культурно-історичного процесу і в культурному просторі XXI століття.

Концепт «любов» в українській мові має унікальне бінарне втілення любов/кохання, де друге поняття передає сферу природних глибоких

інтимних переживань і має більш насичену семантику та словотвірний ряд: кохати, кохатися, коханий, кохана, коханець, коханка, закоханий та ін. Любов слугує позначенням широкого кола глибокої прихильності людини до когось або чогось, а кохання – переважно тільки до особи іншої статі: *«котилися вози з гори та в долині стали, любилися, кохалися, тепер перестали»*; *«ой, знаю, кого кохаю, тільки не знаю, з ким жити маю»*; *«ой, чи всі тії вінчаються, що любляться та кохаються?»*.

Слово *любов* слугує позначенням широкого кола глибокої прихильності людини до когось або чогось, а *кохання* – переважно тільки до особи іншої статі: *«ой, знаю, кого кохаю, тільки не знаю, з ким жити маю»*. Разом з тим, у фольклорних творах нерідко обидва ці синоніми використовуються в одному контексті, що, напевне, сприяє вербалізації вищого рівня емоційності: *«котилися вози з гори та в долині стали, любилися, кохалися, тепер перестали»*; *«ой, чи всі тії вінчаються, що любляться та кохаються?»* [2, с. 108].

Для українського фольклору притаманні фітоморфні, орнітоморфні образи закоханих, витоки яких сягають ще в міфологічну картину світу з притаманним їй синкретизмом, анімістичними й тотемістичними віруваннями, вірою в магічний зв'язок із природними явищами [3].

Однією поширених пісень про кохання, яку нам вдалось зафіксувати у кількох районах Вінниччини є пісня: «Ой там на горі», в якій яскраво змальовують образи двох закоханих, з орнітоморфним образом: «пара голубів», де «голубка» – дівчина, «голуб» – хлопець, а «стрілець» – їх розлучник, який може характеризувати образ минулих подій, при яких молоді пара не змогла надалі бути разом: війна, відстоювання та захист своєї батьківщини.

Перетворення людей на птахів в українському фольклорному дискурсі цілком характерне і простежується у багатьох народних піснях різних жанрів. До прикладу:

«Коло млину, коло броду два голуби пили воду.

Вони пили воркутіли, ізнялися полетіли...» [4].

У народній уяві голуб – свята, «божа пташка» (як ластівка, жайворонок, соловей), символ чистоти, очищення та весільно-ритуальних обрядів. Любовно-шлюбна символіка голуба представлена у повір'ях, магії, весільних обрядах і піснях. Фігурками голуба прикрашали коровай. Голуб з голубкою, що воркочуть, – символ закоханих. Два голуби – символ любові, творчості. Тому перевтілення людських образів молодих закоханих на голубів є характерним у фольклорному дискурсі:

Ой, ти дубе, дубе, дубе зелененький

*Ой на тобі, дубе, два голуби гуде.
Два голуби гуде й голубка туркоче
Любив козак дівчину,
Та й кидати не хоче [5, с. 291].*

Показово, що концепт «Любов» в українському фольклорі досить часто вербалізується опосередковано: через монологи й діалоги закоханих, насичених ніжно-пестливими зверненнями, навіть тоді, коли зміст пісні трагічний і пов'язаний із раннім шлюбом або нещасливим заміжжям: «дівчинонька», «лебедонька» з епітетами: «як маківка процвітала», «рідна ненька», тощо.

*«...дівчинонька плаче, сльози проливає,
Свою долю проклинає.
Ой якби я була знала,
Та не йшла заміж, а гуляла.
У рідного батька, у рідної неньки
Як маківка процвітала» [6].*

В особливо трагічних моментах у піснях про кохання простежується концепт поваги один до одного, що характерно для відносин української молоді. Цей концепт ми відслідковуємо у нижніх зверненнях один до одного навіть під час розлуки: «милий», «милая»:

*«Покидаєш, мене милий
Покидаєш, покидай.
А що було поміж нами
Нікому не повідай» [7].*

Пестливі епітети звернень один до одного крізь призму концепту «любов» простежуються, як під час трагічного, та і щасливого кохання: «гарна чорнобривка», «серденьком назвала», «козаченько».

*«...мусів шапку зняти,
Добрый день сказати,
Вона стала, відказала,
Серденьком назвала...» [7].*

Опис природи простежується майже у всіх видах пісень про кохання, адже місце і час зустрічі для молоді це вечірній час, коли навколо спокій, важкий робочий день позаду, і закоханих поєднує лише безмежний простір зоряного неба, тихий, теплий вечір. Емоційно насичені образи, мальовничі картини природи, в яких вербалізуються ціннісні концепти, відображають поетичне світосприймання українців Поділля й українського етносу загалом: «*Й у полю береза, й у полю кудрява*», «*Не та роза, що за садом, а та роза, що в саду*», «*Якби мені не тиночки, та й не перелазы*», тощо.

Серед ціннісного концепту «любов» слід виділити не лише ліричну, інтимну, чуттєві сторони, а й також повчальну, виховну функцію, як

один із елементів вірності у коханні, що є важливою людською цінністю у будь-які історичні віхи. Мотив вірності, в якому знайшли своє відображення морально-етичні принципи українського народу, його погляди на щасливе кохання: *«а це гірше тому, хто дві-три кохає», «не той милий, що двох любить, а той милий, що одну»* [6], [7]. Часто у піснях про кохання проявляється баладна традиція, де йдеться про чарування чи ворожбу: *«В саду ходила, цвіти збирала, кого любила – причарувала»* [6].

Вони часто наповнені незвичайними, небуденними ситуаціями (вдова приворожує молодого хлопця, дівчина – чужого нареченого і т. п.).

Дозволь, мати, вдову взяти.

Вдова вміє чарувати.

Вдова буде шанувати.

Вчарувала мужа свого,

Не дозволю вдову взяти

Вчарує її молодого [5].

Ціннісні концепти родинного побуту у піснях про кохання відображаються у життєвих явищах гумористичного стилю. На них позначились весела вдача українців, які вміють із гумором сприймати несподівані повороти долі, знаходити розраду у влучному жарті. Саме через гумор простежується виховна та повчальна функції, де згадується залицання хлопця до дівчини, висміюються залицяльники-невдахи, які не вміють заговорити до дівчини, або бояться її батьків:

«...я хлопець молодий – в свого батька вдався.

Фітю-мітю, поза плітю в коноплі сховався...» [6]

Часто образи закоханих оспівуються не лише серед молоді, але і серед людей похилого віку. Здавалося б, гумористичний зміст створений для сміху, проте у ньому закладена також життєво-важлива функція, які відображає ціннісний концепт поваги один до одного на схилі літ:

«В місяці іюлі випала пороша,

А дід бабу полюбив, бо баба хороша.

І без зуба, і без ока, без ноги одної,

А він горнеться до неї, як до молодой» [7].

Слід сказати, що концепт «любов» в українських народних піснях має унікальне значення в житті людини, де реальне відступає на другий план (так, ніби його і не існує), у них, як правило, не згадуються побутові реалії (предмети щоденного вжитку, елементи домашньої праці).

Серед дослідженого жанру пісень про кохання можна виділити головні функції: емоційно-чуттєву, повчальну, виховну, інтимно-ліричну, які крізь призму фольклорного дискурсу зберігають найважливіші людські цінності такі як: вірність, створення майбутньої сім'ї, повага до родинних звичаїв та традицій.

Література:

1. Бегас Н. Репрезентація ціннісних концептів українського етносу у фольклорі Поділля. *Креативність як феномен людського буття в культурі*: матеріали VIII всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих науковців (Вінниця, 14 травня 2020 р). Вінниця, 2020. С. 26.
2. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація : навчальний посібник. К. : ВЦ «Академія», 2012. 288 с.
3. Лановик, Мар'яна Богданівна. Українська усна народна творчість : підручник / М. Б. Лановик, З. Б. Лановик. – 3-тє вид., стер. . – Київ: Знання-Прес, 2005. – 591 с.
4. Свідчення та запис автора Бегас Н.О., від Ковалю Олександром Івановичем, 29.05.1960 р.н., с. Яришів, Могилів-Подільського р-н.
5. Пісні Поділля. Записи А. Присяжнюк в с. Погребище. 1020-1970. Наукова думка. К. – 1976 р. 520 с.
6. Свідчення та запис автора Бегас Н.О., від Колісніченка Володимира Семеновичем, 22.09.1932 р.н., с. Маянів, Вінницької області, Тиврівського району.
7. Народні пісні, досліджені автором в с. Шершні, Тиврівського р-н, Вінницької обл. <https://www.youtube.com/watch?v=2h1Mgrreri80&t=3s>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-004-9-22>

СТОРІНКИ ІСТОРІЇ ХАРКІВСЬКОЇ МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНОЇ ШКОЛИ

Борисенко М. Ю.

*кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри теорії музики
Харківського національного університету мистецтв
імені І. П. Котляревського
м. Харків, Україна*

Розвиток музично-теоретичної школи у Харкові тісно пов'язаний із становленням професійної музичної освіти в Україні, виникненням музичних товариств, навколо яких формувалася та консолідувалася музична спільнота.

Активне поширення концертної діяльності на теренах країни, у великих українських містах стимулювало не тільки існуючу на той час